

2023/6

HONISMERET

A HONISMERETI SZÖVETSÉG FOLYÓIRATA

LI. ÉVFOLYAM

Ipolyi Arnold, 200

Petőfi, 200

Magyarhoni Földtani Társulat, 175

175 éve alakult meg a Magyarhoni Földtani Társulat

A Magyarhoni Földtani Társulat, hazánk legrégebben működő tudományos egyesülete

Ez évben ünnepli a Magyarhoni Földtani Társulat fennállásának 175 éves jubileumát. A Társulat Magyarország legrégebb tudományos egyesülete s Európában az angol (Geological Society of London, 1807) és a francia (Société Géologique de France, 1830) mögött a harmadik helyet foglalja el. Megalakulása idején, a XIX. század közepén, a társadalom feudális-félfeudális állapotokat mutat, de ez a rendszer feszültségekkel teli, repedezik. A régóta és fokozatosan kibontakozó reformmozgalom ekkorra már forradalmi töltetűvé válik. A polgárosodás lassan, de feltartóztathatatlanul folyik. A gazdaság alapja a földbirtok. Megindul az iparosodás (bányászat, vasútépítés, feldolgozóipar), azonban még nem számottevő. Az irodalom, nyelvművelés, művészetek mellett a természettudományok erőteljesen fejlődnek. Egyre több a konkrét vizsgálati anyagon végzett egzakt kutatás. Megindul a tudományon belül a kommunikáció: szakülések, publikálás, tanulmányutak; gyűjtemények, könyvtárak, intézetek, társaságok alakulnak. Megalakul a Magyar Tudományos Akadémia (1825), a Királyi Magyar Természettudományi Társulat (1841), s ez idő tájt (1846) költözik új, korszerű otthonába az 1802 óta a tudományt szolgáló Magyar Nemzeti Múzeum. Meghatározó szerepet játszottak a társulat megalakulásában a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlései, melyek ülésein 1841 óta érlelődött egy földtani társaság gondolata.

A megalakulásra a konkrét indítvány is ez utóbbi közösség soproni vándorgyűlésén hangzott el 1847. augusztus 11-én Zipser Keresztély András besztecebányai természettanár részéről. *Javaslatok földismeit bányászegyesület alapítására Magyarországon* című előadásában kifejtette: „a bányatermékek és keresett érczek holléte bizonyos törvényeknek van alávetettve, melyeknek kinyomozására [...] a bányásznak különös gondot kell fordítani, ami múlhatatlanul feltételezi, hogy természettudományokban nem lehet egészen járatlan, s nem nélkülözhet némely földismeit tapasztalatokat”. „Ez által nem csak földünk hozzáférhető héjjának szerkezete leszen ismertté, [...] hanem olyan érczemek fedeztetnek fel, melyek különben a tudományokban egészen ismeretlenek”. Ez egyesület fő célja: „minden nemű hasznos ásványokat, föld és érczemeket, kőszent, turfát, épülethez, szobrászathoz és könyomatokhoz használható kövek fedeztessenek fel [...] a bányászati, kereskedelmi és műiparos vállalkozások megkönnyítése végett”. Zipser javaslatát a vándorgyűlés résztvevői nagy tetszéssel és lelkesedéssel elfogadták és a szervezőmunkával Kubinyi Ágostont, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatóját bízták meg.

E határozat értelmében Kubinyi Ágoston 1848. január 3-ára Losonc melletti birtokára, videfalvi kastélyába egy bizottságot hívott össze a társulat programtervezetének összeállítása céljából. Elnöklete alatt Kubinyi Ferenc földbirtokos, természetbúvár, Zipser Keresztély András, Pettkó János selmeci bányásztanodai tanár, valamint Marschan József bánya-

mérnök kidolgozták a programot. Az alakuló közgyűlést 1848. augusztus 18–19-re tűzték ki, ami azonban a szabadságharc „szomorú hadi korszaka” miatt elmaradt s a „társulat ügye is két egész évig szunnyadt”.

„A fegyvercsörgés elhangzása után” az időközben létrejött bécsi birodalmi Földtani Intézet geológusainak támogató véleménye nyomán – a támogatásban nagy szerepet játszott W. Haidinger igazgató és M. Hörnes „múzeumi őrségéd” – megfelelő politikai garanciák mellett a hatalom engedélyezte egy „magyarhoni földtani társulat nevű egyesület alakulását”. „A felsőbb engedelem leérkezte után 1850-ki Julius 6-dikán közgyűlés tartatott, melyben a társulat magát alakultnak nyilvánította; a felolvasott alapszabályok vizsgálat végett egy külön bizottmányhoz utasítottak, ugyanezen közgyűlésen elnökül Kubinyi Ágoston, titoknokul Kováts Gyula, és pénztárnokul Wagner Dániel urak választattak meg. Eltávolíthatatlan akadályok miatt a második közgyűlés csak 1850-ki September 3-án tarthatott meg, melyben az alapszabályok végképp elfogadtattak” – így emlékezett a társulat megalakulásának viszontagságos eseményeire Kováts Gyula „titoknok”, a társulat első krónikása. Ekkortól kezdve a társulat nemcsak de facto, hanem de jure is működött, s működik mindmáig.

A megalakulás tényét Vidéfalván (ma Vidina), az egykori Kubinyi-kastély falán elhelyezett emléktábla hirdeti magyar és szlovák nyelven. Az emléktábla avatásán 1994. március 4-én beszédet tartott Kecskeméti Tibor elnök (Magyarhoni Földtani Társulat), Samuel Ondrej elnök (Szlovák Földtani Társulat) és Dudich Endre titkár (Nemzetközi Földtani Korrelációs Program, Párizs).

Az emléktábla felállításához kapcsolódó, sokszor nem könnyű tárgyalásokat Hála József geológus technikus, etnográfus folytatta. A mauthauseni gránit emléktáblát és felirata gravírozását Szabó Péter geológus, vállalkozó finanszírozta. Mindkettőjüket köszönet illeti ezért!

A megalakulást lehetővé tevő engedély elnyerése után az 1850. szeptember 3-ai közgyűlésen 41-en iratkoztak fel a tagsági ívekre. A Magyarhon (innen az archaikusnak tűnő, egyben az ősiséget idéző szó, mely arra is utal, hogy a társulat nyitva állt Magyarország minden állampolgára előtt) különböző részéből és nemzetéből jelentkeztek a földtan iránt elkötelezett és érdeklődő személyek tagnak. Számuk 1851-ben tovább nőtt, s az év végére 72-re emelkedett. A fennmaradt névsorban van arisztokratától polgárig, tudóstól kisbirtokos földművesig, minisztertől kereskedőig, orvostól zeneművész, teológiai tanártól „országos főpénzpróbaló”-ig sokféle személy. A lakóhelyek is nagy változatosságot és szórást mutatnak. A legtöbb tag pesti illetékességű, majd a bécsiek és budaiak következnek. De találunk köztük pozsonyi, belgrádi, selmeci, szatmárnémeti lakosokat s olyan kis települések lakóit is, mint Domony, Zsolca, Erdőbénye, Tolcsva, vagy a lipthói Hosszúrét és a beregi Vári. Az „alapító atyák” munkája nagyon fontos volt. Az ő kiváló tevékenységük nyomán jött létre az a tudományos alap, melyre építve a következő geológus generáció legnagyobbjai (Szabó József, Hantken Miksa, Koch Antal, Lóczy Lajos) világhírré emelték a magyar geológiát.

A következő másfél évtizedben az ország szinte valamennyi táját felkeresték a „földtanász” szakemberek. A legjobban kutatott terület a Tokaj–Hegyalja, Pest és Buda környéke, a nógrádi táj, a Közép-Tisza vidéke, a Bakony, a Balatoni régió, Dorog–Esztergom, a Velenicei-hegység környéke volt, de sokat tanulmányozták a távolabbi Bihar-hegységet, a Bánát lelőhelyeit és jártak többek közt Máramarosban, Dévényújfalun, Szentmargitbányán is.

A begyűjtött ásványokon, kőzeteken, ősmaradványokon végzett tudományos kutatások – ezek őrzési helyei többnyire az egyetemek és a Magyar Nemzeti Múzeum, majd 1869-től a Magyar Királyi Földtani Intézet voltak – eredményeiről szakgyűléseken számoltak be. A tagság nagy aktivitását jól jelzi, hogy az első 10 egynéhány év során 74 előadás hangzott

el. Az eredmények szélesebb körű megismertetésére a tudós férfiak 1856-ban megindítják *A Magyarhoni Földtani Társulat Munkálatai*, valamint 1870-ben a *Földtani Közlöny* című kiadványt, illetve folyóiratot.

Az 1867-es osztrák–magyar politikai kiegyezés a kapitalizmus nagyarányú fellendülésével esett egybe, az ország társadalmi és gazdasági életében gyökeres változások történtek. A tudomány, benne a földtan is felértékelődött, s ez pozitív változásokat hozott a társulat életében is.

Ez időszak legfőbb tudományos és gazdasági eseményei: kiterjedt földtani térképezés a rohamosan kiépülő vasút és ipar nagy energiaigényének (szén) kielégítésére, rétegtani alapvetés, a földtan egyetemi oktatásának és a kutatások műszerezettségének fejlődése, a darwini fejlődéselmélet térhódítása (Darwin első magyar fordítója Rónay Jácint bencés tanár!). A kiegyezés nyomán létrejött a földtant is felügyelő független magyar Földművelésügyi, Ipari és Kereskedelmi Minisztérium. A földtan állami feladatainak elvégzésére előbb e minisztériumon belül 1868-ban egy Földtani Osztályt, majd 1869. június 18-án egy önálló intézményt, a Magyar Királyi Földtani Intézetet hozták létre. A földtan fontosságát jelezte az is, hogy a Földtani Intézetet egy alkalommal maga a király, Ferenc József is meglátogatta. A földtani kutatások állami feladattá válásával „*kitisztult*” a Magyarhoni Földtani Társulat működési profilja is. Ezt tükrözi az 1871-ben hatályba lépett új alapszabály, mely szerint a társulat „*tudományos egylet, célja a földtan művelése és a földtani ismeretek terjesztése*”. S innentől kezdve a Földtani Intézet (akár Királyi, akár Állami jelzővel!) és geológusai, de még gyönyörű épülete is, meghatározó szerepet játszottak, játszanak a társulat életében.

Az 1800-as évek utolsó harmada és a századforduló a tudományok nagyfokú fejlődésének és differenciálódásának időszaka. A földtani munka állami feladattá válása megnövekedett munkát és a geológusok számának gyarapodását hozta. Különösen az ásványi nyersanyagok kutatása növekedett meg, ami a bányászat erőteljes fejlődését eredményezte. A helyi, elsősorban bányaföldtani feladatok ellátása érdekében 1871-ben megalakult a társulat „*Selmeci Fiókegylete*”. A társulatban egyre gyarapodtak a bányászattal, valamint a Föld fizikai tulajdonságaival foglalkozó szakemberek (gondoljunk csak az ingáján már akkor dolgozó Eötvös Lorándra, aki a társulat tagja volt!). Előbbiek a társulattól kiválva 1892-ben megalapították az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesületet (OMBKE), utóbbiak 1881-ben a Földrengetési Bizottságot (ezt a Magyar Geofizikusok Egyesülete elődjének lehet tekinteni). A századforduló a talajtan fejlődésének fontos időszaka. A Földtani Intézetben megalakuló Agrogeológiai Osztály, majd az abból jóval később kialakuló Talajtani Társaság létrehozásában közvetve a társulattal is fontos szerepe volt. A barlangkutatók 1910-ben, a hidrogeológusok 1917-ben alakítottak társulati szakosztályt. Bár mindkét szakosztály egy ideig a társulat keretében maradt, azonban fenti dátumoktól számítják önálló egyesületi életüket.

A társulat hamarosan a nemzetközi tudományos életben is fontos szerepet játszott. Szabó József földtanprofesszor a földtani térképek egységes színkulcsrendszerének kialakításában vitt vezető szerepet az 1881. évi bolognai Geológiai Világkongresszuson, Hantken Miksa őslénytantanár pedig úttörő mikropaleontológiai kutatásaival vívott ki elismerést mind az európai, mind az észak-amerikai szakmai körökben. S ritka szép elismerés érte a társulattal az 1887-es párizsi világkiállításon: a magyarországi ásványok, kőzetek, ősmaradványok és földtani térképek bemutatásával elnyerte a világkiállítás elismerő oklevelét és aranyérmét! A 300 aranyfrank értékű (tehát rendkívüli értékről van szó!), a társulat nevével gravírozott színarany érem a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárában van elhelyezve. A bekeretezett diploma a társulat hivatali helyiségét díszíti.

Az új szemlélettel és módszerekkel, műszerekkel és eszközökkel végzett földtani kutatások első eredményei: a kissármási földgáz, az Egbell környéki kőolajmező, a Bihar-hegységi bauxittelepek megtalálása, új szénmezők, ásvány és gyógyvizek feltárása. E lendületes kutatások az I. világháború miatt megtorpantak.

A háborús viszonyok a társulatot tudománypolitikai, szervezeti (a választmány helyett egy kisebb szaktanács segítette) és gazdasági (a társulat minden vagyonát elvesztette, ill. értéktelenedett) szempontból egyaránt érintették. A változások hatását nagyban erősítették a hadigazdálkodás, katonai szolgálat következményei, a szabadelvű baloldali szellemi áramlatok erősödése, valamint az 1918-ban bekövetkezett katonai összeomlás. A Tanácsköztársaság kikiáltása után egy direktórium fennhatósága alá került a társulat, majd az intervenciós csapatoktól megszállt, szétzilált országban kellett úgy-ahogy talpra állnia. Csak az ország számára óriási traumát okozó trianoni békeszerződés megkötése után rendeződött annyira a politikai helyzet, hogy a társulat beindíthatta ismét hivatásszerű működését.

Az 1920-as évek elején történt nagy tudományos és kulturális befektetések és az állam anyagi támogatásának folyamatossá válása nyomán (Klebelsberg nagy programja) a társulat viszonylag gyorsan regenerálódott s a harmadrészre zsugorodott, ásványkincseitől nagyrészt megfosztott ország tudományos életében újra hatékony tudományos tényezővé vált. A megmaradt tudományos kapacitás hasznosítása elsősorban az alapkutatásokban történt. A két világháború között magas szintre emelkedtek az ásvány-kőzettani, valamint őslénytani, törzsfjlődési és rétegtani kutatások. Előbbiek kiemelkedő művelői voltak Mauritz Béla, Vendl Aladár, Vendel Miklós, utóbbiaké Nopcsa Ferenc, Lambrecht Kálmán, Szalay Tibor, Schréter Zoltán, Vadász Elemér, Telegdi Roth Károly, id. Noszky Jenő. De született az ásványi nyersanyagkutatás terén is fontos eredmény: 1923-ban Gánton Balás Jenő megtalálta a bauxitot, 1937-ben pedig Budafa-pusztán Papp Simon a kőolajat. Ennek a „lappangó fejlődés”-nek is nevezhető időszaknak nemzetközi mércével mérve is számottevő kutatásai alapozták meg a II. világháború utáni fejlődési szakasz munkálatait.

A vesztes II. világháború utáni gyökeres politikai, társadalmi és gazdasági változások meghatározó erővel hatottak a társulatra. A nagyarányú iparosítás rendkívüli módon kedvezett a földtani kutatásoknak. Sikereket hozott az intenzív mélyfúrásos tevékenység. Megnyílt a földtani kutatások előtt a tér harmadik dimenziója, a mélység. Ömlött a fúrás mint a laboratóriumokba. A vizsgálatok eredményei nyomán először készültek mélyföldtani, szerkezetföldtani és ún. prognosztikus földtani térképek, új ásványi nyersanyagkészletek tárultak fel (kőszén, szénhidrogének, bauxit, mangán, urán, színes ércek, építőipari nyersanyagok, vízkészletek stb.), egyre mélyebben és pontosabban ismertük meg földtani viszonyainkat, értékeinket. A világháború utáni évek általános tudományos-technikai haladása, majd az 1960-as években a társadalmi-gazdasági „kinyílás” új elemeket hozott a földtanban, a társulat életében. Az új tudományos megismerések, irányzatok, szemlélet beáramlása, valamint a modern szakirodalom hozzáférhetősége, a geológusok külföldi kapcsolatai révén nagy mennyiségű új ismeretanyag halmozódott fel a szakmában. A földtan erősen differenciálódott, melynek nyomán a társulatban új, ún. tematikus szakosztályok jöttek létre: 1960-ban az Agyagásványtani, 1963-ban az Őslénytani–Rétegtani és az Ásványtani–Geokémiai, 1967-ben a Mérnökgeológiai és Környezetföldtani, valamint Gazdaságföldtani, 1969-ben a Tudománytörténeti, 1988-ban a Geomatematikai és Geostatistikai Szakosztály alakult meg. Nagyjából egyidejűleg a területi differenciálódási folyamat is elindult, megalakultak a területi szervezetek.

Az egyetemeken (Budapest, Miskolc) az egyszakos képzés után diplomázó geológusaink sokat tettek a szakma fejlesztése érdekében. A társulat egyre gyarapodó szakosztályaiban

és területi szervezeteiben pezsgő szakmai élet folyt. Az ankétok, különböző rangú és méretű rendezvények, vitafórumok, szakmai kirándulások egymást érték. Új szakterületek honosodtak meg. Közülük néhány: geostatisztika, térinformatika, távérzékelés, numerikus taxonómia, környezetföldtan, geoarcheológia. A nyugati szakkörökkel kialakított egyre intenzívebb és szorosabb kapcsolat is nagy „működő szellemi tőké”-t hozott a szakmába. Geológusaink egyre többet szerepeltek a külföldi szakmai fórumokon. S ki kell emelnünk: ez idő tájt volt a párizsi Sorbonne-on két geológusunk is vendégprofesszor, s két cikluson keresztül volt magyar geológus a Nemzetközi Földtani Korrelációs Program titkára. És fordítva: szívesen jöttek egyre többen nyugati kutatóhelyekről geológusok tanulmányozni érdekes és sajátos földtani képződményeinket.

A társulat mindig is jó kapcsolatokat ápolt a földtan tudománya nemzetközi szerveivel, főként a Földtani Tudományok Nemzetközi Uniójával (IUGS) és az Európai Földtani Társulatok Asszociációjával (AEGS). Ennek és élénk szakmai aktivitásunknak köszönhetően számos nemzetközi konferenciát, találkozót, kollokviumot és ankétot rendezett. Ezek mellett ki kell emelni a társulat hazai sikerrendezvényét, a Magyar Földtudományi Szakemberek Világtalálkozóját, a HUNGEO-t. Ennek fő célja, hogy a Magyarországon, a szomszédos államokban és a szétszórta nagyvilágban élő magyar földtudományi szakemberek (geológusok, geofizikusok, geográfusok, karszt és barlangkutatók, kartográfusok és térinformatikusok, meteorológusok, környezettudósok) közvetlenül megismerhessék egymás új tudományos és műszaki eredményeit, gondolatokat és tapasztalatokat cserélhessenek, valamint terepjárás keretében megismerhessék fontosabb földtani képződményeinket. A honfoglalásunk millicentenáriuma évében, 1996-ban rendezett első találkozó olyan sikeres volt (több mint 80 külföldi magyar szakember vett rajta részt!), hogy kezdetben évente, majd 2000-től kétévente további találkozókat kellett rendezni. A 2017-ben sorra került 13. találkozó után a világméretű covid-járvány megakasztotta a folytatást.

Az 1980-as évek második felében újabb, az eddigieknél erőteljesebb és mélyrehatóbb politikai, társadalmi és gazdasági változások jelentkeztek. Az addigi totalitárius rendszer megreformálására számos kísérlet történt. Ezek elégtelensége végül a rendszer gyökeres megváltoztatásához vezetett. Ennek során 1990-től kialakult a demokratikus intézményrendszer, szabad utat kapott a piacgazdálkodás. A hatékonyabb termelés érdekében nagy létszámcsökkentések történtek. Mindezek hatásától nem maradt mentes a tudomány, benne a geológia sem. Az állami földtani intézményrendszer működési, szervezeti és finanszírozási korszerűsítésére 1991 és 1993 között a felügyelő minisztérium (a minisztériumban külön tanácsadó irányította és koordinálta a munkát!), a Központi Földtani Hivatal, valamint a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyarhoni Földtani Társulat számos tervezetet készített. Ezek mindegyike számos progresszív és hatékonyságot fokozó elemet tartalmazott, de önmagában egyik sem volt megfelelő. Hosszas és kemény tárgyalások és kompromisszumok során lépésről lépésre közeledtek az eltérő érdekeket képviselő álláspontok egymáshoz, s 1993-ban kialakult az új intézményrendszer. A Központi Földtani Hivatal átadta helyét a Magyar Geológiai Szolgálatnak, amelynek alárendeltségébe került mintegy egyharmadra csökkent személyi állománnyal a Magyar Állami Földtani Intézet és az Eötvös Loránd Geofizikai Intézet. Közben és a továbbiakban a szakma nagy trendjeinek nemzetközi változásai: ásványi nyersanyagok dekonjunktúrája, a szakma átstrukturálódása, a műszerezettség ugrásszerű fejlődése (elektronmikroszkóp, számítógépek, computer tomográfia stb.), az életminőséget érintő földtani kutatások előtérbe kerülése (környezetföldtan, vízföldtan, talajerő, építkezések stb.) mind olyan kihívások voltak, melyekre a magyar geológusok eredményesen reagáltak. Jelzik ezt: a társulat korszerűsítési

törekvései (1983), a piacorientáltság felismerése (1985), továbbképzés konvertálható szak tudás megszerzésére (1989), a Nemzetközi Földtani Korrelációs Programban (IGCP) való részvétel (1989-től), vállalkozások alapítása (1990), kutatások pályázati támogatása (1990), az extenzív kutatásokból az intenzívbe való áttérés (1991). De reakció volt a kihívásokra a *Földtani Közlöny* korszerűsítése (1991), az irányítás és kutatás intézményeinek további átszervezése, létrehozása (Magyar Bányászati és Földtani Szolgálat, 2017; Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága, 2021).

„*Tempora mutantur – Változnak az idők*” – mondták a rómaiak. De ki is szokták egészíteni: „*et nos mutabimur in illis – és mi is változunk az idővel!*” Nagy társadalmi, gazdasági, szervezeti, tudományos, szemléleti és módszertani változások közepette élünk. Ezek nem csak nálunk, hanem világszerte érezhetők. E változásokat meg kell értenünk és a változások által kiváltott kérdésekre keresni kell a jó válaszokat. Lehetetlen, hogy az Európában harmadiknak alakult geológiai társulat vezetése, kitűnő felkészültségű, nemzetközileg is ismert és elismert vezetői és munkatársi gárdája nem találja meg e változásokra és kihívásokra a megfelelő választ. Kritikus helyzetekben e sorok írója szeme előtt mindig Párizs (Lutetia) város címere villan fel. A címerpajzson egy hajó hánykolódik a hullámok között, alatta pedig ez olvasható: „*Fluctuat, nec mergitur! – Dobálják bár a hullámok, nem merül el!*”

Kecskeméti Tibor

Az „alapító atyák”, akik a Magyarhoni Földtani Társulat „alakulására nézve erélyesen intézkedtek”

A 175 éves Magyarhoni Földtani Társulat megalapítása egy majd három évig tartó folyamat eredménye volt, amelynek fő „mér földkövei” az alábbiak voltak: 1. Javaslatok egy „*földdiszmei bányászegyesület*” megalapítására (Sopron, 1847. augusztus 11.); 2. de facto megalakulás (Videfalva, 1848. január 3.); 3. de jure megalakulás (Pest, 1850. július 6.). A megalapításban a földtudományi szakembereken (bányamérnökök, muzeológusok stb.) kívül számos amatőr, műkedvelő „*természetbúvár*” és szimpatizáns (politikus, földbirtokos, kereskedő stb.) is részt vett. Közülük a legfőbb „alapító atyák”-nak Zipser Keresztély Andrást (Christian Andreas Zipsert), Kubinyi Ágostont, Kubinyi Ferencet, Pettkó Jánost és Marschan Józsefet tekintjük.

A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók VIII. Nagygyűlését 1847. augusztus 11. és 17. között Sopronban rendezték meg óriási szakmai érdeklődés mellett: a rendezvénynek 483 külföldi és (főleg) hazai résztvevője volt, köztük négy későbbi „alapító atya”¹. A vendégek

¹ A magyar orvosok és természetvizsgálók Sopronban tartott VIII. nagygyűlésén részt vett tagok beírás szerinti névsora. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 1847. augusztus 11–17. Sopronban tartott VIII. Nagygyűlésének története és munkálatai. Pest, 1863. [XI–XXII.] XI, XII, XVIII. A továbbiakban: Munkálatok 1847.

Zipser Keresztély András
(Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok)

Kubinyi Ágoston
(Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok)

augusztus 10-én érkeztek a városba. A Városházán történt fogadtatás és regisztráció után elfoglalták szállásaikat, este pedig ismerkedési est volt a Városi Kaszinóban, a vendéglátó herceg Esterházy Pál, a nagygyűlés elnöke volt. (Az alelnöki tiszteket Kubinyi Ágoston töltötte be.) Másnap ugyanott került sor a „megnyitó közgyűlés”-re.² Ennek keretében hangzott el Zipser Keresztély András *Javaslatok földismeai bányászegyesület alapítására Magyarországon* című előadása,³ amelyet a jegyzőkönyv így rögzített:

„XX. közfigyelmet és érdekeltséget gerjesztett dr. Zipser Endre értekezése a magyar bányászatról, melyhez egy földkutató bányászati társaság alkotásának javaslata csatoltatott, s melynek folytán

XXI. indítvány tétellett egy bányász-társaságnak a javaslat értelmében – megindítására, s e végre a tervező által kivetett költségek fedezése végett önkénytes aláírásnak azonnali megnyitására, az ügy elnök ő hercegsége [Esterházy Pál] pártfogása alá állíttatván; –

a főmlgú elnök minden közhaszonnal kecsegtető vállalatnak örömmel nyujtván segédkezet, szivesen hajlott ily létrehozandó, s czélszerűleg alakuló társulatot pártfogása alá fogadni, s a nyomban megnyitott aláírási iven, a siker esetére, ily célra évenkint 400 pftot kegyeskedett megajánlani; az indítvány pedig maga oly formában fogadtatott el, hogy a tervezett társulat, a nagygyűlés vagy szakosztály minden befolyása nélkül, mint egészen magán vállalkozás igyekezzék létrejönni s alakulni, s organisatioja megállapítására egyedül a társulat létesítéséhez és fentartásához járuló aláírók közül válaszszon magának alakító választmányt [...].⁴

2 Kubinyi Ágoston–Toepler Károly–Török János: A magyar orvosok és természetvizsgálók főméltóságú galánthai herceg Eszterházy Pál elnöksége alatt Sopron sz. kir. városban tartott, számra VIII. nagygyűlésének napi rendje. Munkálatok 1847. VII–VIII.

3 Zipser Endre: *Javaslatok földismeai bányászegyesület alapítására Magyarországon*. Munkálatok 1847. 43–49.

4 Közgyűlési jegyzőkönyv a pályázatokra vonatkozó melléletekkel. Munkálatok 1847. [1–21.] 5.

Kubinyi Ferenc
(Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok)

Pettkó János
(Fővárosi
Szabó Ervin Könyvtár)

A tudományos rendezvényről a *Pesti Divatlapot* Vahot Imre tudósította, aki a fent említett eseményt így örökítette meg:

„Utána következett külföldön is ismeretes természetbuvárunk – Zipser tanárnak, bár német nyelven, de alaposan s korszerűen irt értekezése, melyben a magyarországi bányászat elhanyagolt s hanyatló állapotát élénk színekkel festé, s indítványba hozá, miszerint a magyar bányászat felvirágzásának előmozdítására, az ez ügyet hathatósan felkaroló társulatot kellene alapítani hazánk felső s alsó részében. A jeles szónoklattal előadott czélszerű indítvány olly hatást eszközölt a gyűlésre, hogy Bezerédy István s Kubinyi Ferencz, ezen ország-szerte ismert lánglelkű hazafiak sürgetése következtében, a magyar bányászat előmozdítására tervezett társulat alakítása tüstént foganatba vétetett, miután az 5 p. ftois évi részvény fizetésére számosan irtak alá, s a hazafiságra lobbant elnök-herczeg e célra évenként 400 p. forintot ajánlott. [...]”⁵

„A szó szoros értelmében Zipser nem volt ugyan szakember, de mint dilettans oly tulajdonságokkal rendelkezett, melyekkel a földtani tudomány érdekeit lényegesen előmozdítani képes vala, eloquentiával [ékesszólással] rendelkezett szóban és írásban egyformán és képviselői dolgában is helyén volt” – ecsetelte a javaslattevő Zipser érdemeit az egyik jeles utód, Böckh János.⁶ Megemlítenők a herceg Esterházy család érdemei is: a Sopronban elnöklő és a pártfogó szerepét vállaló Pál után a família majd száz éven keresztül, egészen a II.

⁵ Vahot Imre: A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók VIII. Nagygyűlése Sopronban. *Pesti Divatlap* 1847. Második félévi folyam. [35. sz. 1111–1117.; 36. sz. 1139–1145.; 37. sz. 1178–1181.; 38. sz. 1209–1213.; 39. sz. 1238–1242.] 35. sz. 1114.

⁶ Böckh János: A geológia fejlődésének rövid története Magyarországon 1774-től 1896-ig. *Földtani Közlöny* XXVII. 1897. [4–15.] 14. A soproni nagygyűlés eredményeiről lásd még például: Vendl Aladár: A százéves Magyarhoni Földtani Társulat története. Tankönyvkiadó, Budapest, 1958. 12–21.

Herceg Esterházy Pál
(Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Munkálatai VIII. 1863. o. n.)

világháborúig támogatta anyagilag a Földtani Társulatot.

A soproni jegyzőkönyvben említett „*alakító választmány*” Kubinyi Ágoston vezetésével hamarosan megalakult, tagjai Zipser Keresztély András, Kubinyi Ferenc, Pettkó János és Marschan József voltak. Kubinyi Ágoston 1848. január 3-ára vidéfalvi (Nógrád m.) kastélyába hívta meg a négy „*szakértő férfit*”-t,⁷ ahol – „*a legnagyobb magyar geológus*”, Szabó József szavaival – „*egy magyarhoni földtani és bányászegylet megalakulásának módja először beszélgetett meg*”,⁸ s ahol „*a társulat alakítására nézve erélyesen intézkedtek*”.⁹ (Erre az eseményre emlékezetre a Kubinyi-kastély falán a Magyarhoni Földtani Társulat 1994-ben emléktáblát helyezett el.¹⁰)

A vendéglátó Kubinyi Ágoston (1799–1873) az 1820–1840-es években Nógrád vármegye szolgálatában állt, 1841-től aktívan részt vett a magyar orvosok és természetjárók nagygyűlésein, 1843-tól a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója és a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja volt, 1845-től királyi tanácsosi címmel felruházva.¹¹

Kubinyi Ágoston bátyja, Ferenc (1796–1874) földbirtokos az 1820–1840-es években szintén megyéjét szolgálta (pl. Nógrád vármegye követeként több reformországgyűlésen vett részt), az 1840-es évek elejétől sorra jelentek meg tudományos (földtani, őslénytani, régészeti stb.) munkái. Rendszeres látogatója és előadója volt a magyar orvosok és természetvizsgálók nagygyűléseinek, öccsével együtt 1841-ben egyik megalapítója volt a Királyi Magyar Természettudományi Társulatnak, ugyanabban az évben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották.¹²

Zipser Keresztély András (1783–1864) a XIX. század elején Brünnben élt és dolgozott, „*Itt fejtett ki benne a természettörténet iránti vonzalom*.”¹³ Ezt követően, az 1810-es években

7 Kováts Gyula: A Magyarhoni Földtani Társulat. In *Kubinyi Ferenc–Vahot Imre* (szerk.): Magyarország és Erdély képekben. I. Emich Gusztáv, Pest, [27–30.] 28.

8 Szabó József: Elnöki megnyitó beszéd. Földtani Közlöny XXIII. 1891. [2–9.] 4.

9 Kováts Gy. 1853. 28.

10 Böszörményi István: A Magyarhoni Földtani Társulat. A Hét XXXIX. 1994. 15. sz. 14.; Hála József: Emléktáblavetítés Vidéfalván. Honismeret XXII. 1994. 4. sz. 78–79.

11 Kubinyi Ágoston életéről és munkásságáról lásd például: *Nendtvich Károly*: Kubinyi Ferenc és Ágoston. Életrajzuk. Értekezések a természettudományok köréből. VII. XII. sz. MTA, Budapest, 1876; *Szimyei József*: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala, Budapest, 1891–1914. VII. 1900. 369–375.; *Vendl A.* 1958. 41–47.; *Majzon László*: A két Kubinyi és a Földtani Társulat. Földtani Közlöny CIV. 1974. 209–220.; *Szenkeő Endre*: Kubinyi Ágoston és a természetvizsgálók. Valóság XLIV. 2001. 5. sz. 56–71.; *Praznovszky Mihály*: Egy tudományos férfiú Kazinczy közelében. Kubinyi Ágoston önéletírása. Széphalom XIX. 237–248.

12 Kubinyi Ferenc életéről és munkásságáról lásd például: *Nendtvich K.* 1876; *Szimyei J.* VII. 1900. 376–381.; *Vendl A.* 1958. 41–47.; *Majzon L.* 1974; *Praznovszky Mihály*: Kubinyi Ferenc közéleti tevékenysége. Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve 1980. 35–92.; *Soós Virág*: Kubinyi Ferenc, a régész. Uo. 93–108.; *Nagy István Zoltán*: Kubinyi Ferenc, a természettudós. Uo. 109–118.; *Kecskeméti Tibor*: Kubinyi Ferenc életútja és őslénytani munkássága. Földtani Közlöny CXLIV. 2014. 287–290.; *Böszörményi István*: Madách Imre és Kubinyi Ferenc. Palócföld LXII. 2016. 1. sz. 58–65.

13 Zipser (Keresztély András). Újabb kori ismeretek tára. Heckenast Gusztáv, Pesten, 1855. 609.

magán leánynevelőintézetet alapított Besztercebányán, amelyben tanított és amelyet 1859-ig igazgatott. Az 1810-es években ásványtant tanított a helyi evangélikus gimnázium tanulóinak, köztük a Kubinyi testvéreknek is. Az amatőr, műkedvelő természetbúvár messze földön híres ásvány- és kőzetgyűjteménnyel rendelkezett, ilyen kollekciókat állított össze és küldött különféle hazai és külföldi intézményeknek („*bátran mondhatni, a világot magyarhoni sziklafajokkal és ásványokkal elárasztotta*”¹⁴). Rendszeresen publikált ásványtani cikkeket magyarországi és határon túli szaklapokban. Fő műve, „*a XIX. század első felének legkiválóbb magyarországi ásványtopográfija*”¹⁵ 1817-ben Sopronban jelent meg.¹⁶ Természettudományos érdemeiért számos külföldi és hazai elismerést kapott.¹⁷

Pettkó János (1812–1890) bányászati, kohászati és geológiai ismereteit Selmecebányán és Bécsben szerezte. 1843-ban a selmecebányai Bányászati és Erdészeti Akadémia – ettől az évtől önálló – Ásványtan, Geológia és Paleontológia Tanszékének helyettes tanára lett, majd 1847-ben rendes tanárrá (egyben Magyarország első geológusprofesszorává¹⁸) nevezték ki, s ugyanabban az évben a királyi bányatanácsosi címet is megkapta. A vidéfalvi tanácskozásig mint geológus Selmecebánya és Körmöcbánya, valamint környékük földtani leírásával és térképével szerzett nevet magának a szakmában.¹⁹

Marschan József (1802–1872) az 1820-as évek elején Selmecebányán tanult bányászatot és kohászatot. Ugyanott a Bányászati és Erdészeti Akadémián 1837 és 1843 között rajzot és gyakorlati bányamérést tanított, majd 1847-ig az ábrázoló geometria és az építészet tanára, illetve az illetékes tanszék vezetője volt. A vidéfalvi találkozó évében nyugalomba vonult és Pestre költözött.²⁰

A vidéfalvi megbeszélésen „*Kubinyi Ágoston elnöklete alatt határozottatott először is az országot a társulat keletkezése- és előnyeire hirlapok útján figyelmeztetni, programot, aláírási íveket szét küldeni, és végre 1848-iki Aug. 18-ára és 19-ére Pestre egy közgyűlést hirdetni [...]*”²¹ A hírlapi felhívások megjelentek,²² a programot megfogalmazták,²³ de „*a később be-*

---

14 *Kubinyi Ferenc*: Doctor Zipser Keresztély András élet-rajza. Herz J., Pest, 1866. 3.

15 *Papp Gábor*: A magyar topografikus és leíró ásványtan története. Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 2002. 79.

16 *Zipser, Christian Andreas*: Versuch eines topographisch-mineralogischen Handbuches von Ungern. Oedenburg, 1817.

17 Zipser Keresztély András életéről és munkásságáról az idézettek mellett lásd például: *Szinnyei J.* XIV. 1914. 1868–1870.; *Vendl A.* 1958. 35–40.; *Majzon László*: Emlékezés Zipser Andrásra. Földtani Tudománytörténeti Évkönyv 2. sz. 1973. 15–21.; *Csiky Gábor*: Megemlékezés Zipser Keresztély Andrásról, születésének 200. évfordulóján. Földtani Közlöny CXIV. 1984. 231–234.

18 *Csiky Gábor*: Pettkó János az első magyarországi geológus professzor. Földtani Tudománytörténeti Évkönyv 13. sz. 1990. [57–60.] 59.; *Vitális György*: Emlékezés a 200 éve született Pettkó János selmeci geológus professzorára. Bányászati és Kohászati Lapok – Bányászat CXLV. 2012. 4. sz. [45–46.] 46.

19 Pettkó János életéhez és munkásságához az említettekén kívül lásd még például: *Pettkó János*: Adatok Felső-Driéthomai Pettkó János életéhez. Önbiographiai följegyzései. Kézirat. MTA Kézirattár RALK 1232: 20.; *Szinnyei J.* X. 1905. 1082–1086.; *B. Mednyánszky Dénes*: Pettkó János emlékezete. Akadémiai Értesítő III. 1892. 8. f. 429–438.; *Vadász Elemér*: Tudománytörténeti jegyzetek Pettkó Jánosról. Bányászati Lapok C. 1967. 9. sz. 641–642.; *Zsámboki László* (szerk.): A selmeci Bányászati és Erdészeti Akadémia oktatóinak rövid életrajza és szakirodalmi munkássága 1735–1918. Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc. 1983. 275–276.; *Szabó Tímea*: Pettkó János élete és munkássága, különös tekintettel selmeci éveire. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XL. 2001. 299–313.; *Papp G.* 2002. 408.; *Csáky Károly*: Híres selmeci tanárok. Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2003. 137–138.

20 *Szinnyei J.* VIII. 1902. 697–698.; *Zsámboki L.* 1983. 251.; *Csáky K.* 2003. 112–113.

21 *Kováts Gyula*: Első jelentés a Magyarhoni Földtani Társulatról. Lukács László, Pest, 1852. 5.

22 Lásd például: Értesítés a magyar földismeibányászati egyletről. Nemzeti Ujság XLII. 1848. 641. sz. Febr. 11. 952.; Értesítés a magyarhoni földismeibányászati egyletről. Budapesti Híradó V. 1848. 764. sz. Febr. 18. 167.; Értesítés a magyar földismeibányászati egyletről. Társalkodó 1848. 8. sz. Febr. 25. 64.

23 *Kubinyi Ágoston–Kubinyi Ferenc–Pettkó János–Marschan József–Zipser András*: A magyar földismeibányászati egyletnek Programja Kézirat, 1848. január 3. Semmelweis Orvostörténeti Adattár, Budapest. Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlése VIII–X. (1847–1864). 2. doboz. A–VIII. b/32.

következett szomorú hadi korszak”²⁴ (a forradalom és szabadságharc) miatt a társulat ügye „két egész évig szunnyadott”.²⁵

A szabadságharc tragikus végét követően, Kubinyi Ágostonnak köszönhetően ismét napirendre került a társulat végleges megalapításának a gondolata, amelyet az időközben (1849-ben) létrehozott bécsi Császári és Királyi Birodalmi Földtani Intézet is támogatott.²⁶

Gondos előkészület után 1850. július 6-án megtartották az alakuló közgyűlést, így a Magyarhoni Földtani Társulat „magát alakultnak nyilvánította”,²⁷ vagyis de jure is létrejött. A jelenlévők elnökül Kubinyi Ágostont, titoknokul (titkáru) Kováts Gyulát, pénztárnokul Wagner Dánielt választották. A második közgyűlésre 1850. szeptember 3-án került sor, amelyen teljessé vált a társulat történetének legelső vezetősége: Kubinyi Ferencet alelnökké, Szabó Józsefet másodtitoknokká (másodtitkárrá) választották, a választmány tagjai az említett tisztségviselőkön kívül Marschan József, Mikecz András, Nendtvich Károly és Petényi Salamon lettek.²⁸

Ezzel befejeződött a megalakulás hosszan tartó időszaka, s megkezdődhetett a tudományos munka, amely, bár gyakran nagy nehézségek közepette, de azóta is, a vidéalvi programadó megbeszéléstől számítva 175 éve tart...

Az elsőszámú „alapító atyá”-kat 1848–1849-ben, kit jobban, kit kevésbé, megérintette a történelem szele. Zipser Keresztély András hiteles, ma már forrásértékű naplót vezetett az 1848. szeptember 14. és 1850. január 7. közötti eseményekről.²⁹ Kubinyi Ágoston elsősorban a gondjaira bízott múzeum gyűjteményeinek megóvásával és megvédésével foglalkozott.³⁰ Nem úgy, mint bátyja, Ferenc, aki aktívan részt vett a szabadságharc küzdelmeiben, amiért a megtorlás idején 9 évi várfogságra ítélték, de kegyelmet kapott.³¹ Pettkó János Beniczky Lajos honvéd őrnagy, kormánybiztos, a Felvidék katonai védelmének megszervezője kezébe – több selmeci tanártársával együtt – letette az alkotmányos tiszti esküt.³² Marschan József Kossuthoz benyújtott javaslata alapján 1848 szeptemberében selmeci bánya- és kohómérnökök, akadémiai hallgatók és bányászok készítették el Buda erődítési munkálatait.³³

Az elsőszámú „alapító atyá”-k szakmai élete és egyéni sorsa a vidéalvi találkozók és a szabadságharc után különféleképpen, figyelemre méltóan alakult.

A legszembeütőbb, hogy Zipser Keresztély András, bár a Magyarhoni Földtani Társulat megalapítását először ő javasolta, nem lépett be az egyesületbe³⁴ és annak munkájában

---

24 Kováts Gy. 1852. 5.

25 Kováts Gy. 1852. 5. A vidéalvi találkozóról lásd még például: Vendl A. 1958. 22–23.

26 Kováts Gy. 1852. 5–7.; Vendl A. 1958. 23–27.; Székely Lajos: Egyesület-alapítási törekvések az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület megalakulása előtt. Bányászati és Kohászati Lapok – Bányászat CII. 1969. 3. sz. [205–210.] 207.

27 Kováts Gy. 1852. 8.

28 Kováts Gy. 1852. 7–8.; A Földtani Társulat köz- és szakülései. A Magyarhoni Földtani Társulat Munkálatai II. 1863. 186–197.; A Magyarhoni Földtani Társulat ügyvezetői és tagjai. Uo. 202–206. Az első és a második közgyűlésről lásd még például: Vendl A. 1958. 28–35.

29 Jurkovich Emil: Dr. Zipser Keresztély András naplója 1848. november 14.–1850. január 7-ig. In Uő.: Történeti tárczák. „Hungária” Könyvnyomda, Besztercebánya, 1910. 78–222.

30 Mazon L. 1974. 214–215.; Szenkeő E. 2001. 67.

31 Szinnyei J. VII. 1900. 378.; Böszörményi I. 2016. 62.

32 Molnár László: Bányamérnökök az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc idején. In Vámos Éva–Vámosné Vigyázó Lilly (szerk.): Természettudósok, mérnökök, orvosok az 1848–49-es forradalom és szabadságharcban. MTE SZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága, Budapest, 1999. [161–166.] 163.

33 Zsámboki L. 1983. 251.; Zsámboki László: A selmeci akadémia és ifjúsága 1848/49-ben. Bányászati és Kohászati Lapok – Bányászat CXXXI. 1998. 7–8. sz. [239–245.] 243.

34 Neve 1850 és 1862 között nem szerepel a tagnévsorban (A Magyarhoni Földtani Társulat ügyvezetői és tagjai. A Magyar Földtani Társulat Munkálatai II. 1863. 202–206.).

**Zipser Keresztély András
sírja Besztercebányán**
([https://de.wikipedia.org/
wiki/Datei:601-112-4_
hrob_Zipser](https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:601-112-4_hrob_Zipser))

Ecsegi pusztán), majd Bazinban. Utolsó éveiket Pozsonyban töltötték, ott halt meg. 1890. október 26-án.³⁸ Sírja a pozsonyi Kecskékapui evangélikus temetőben ma is áll.

Kubinyi Ágoston 1869-ig vezette, fejlesztette, gyarapította a Magyar Nemzeti Múzeumot, 1858-tól kamarási minőségben. A Magyarhoni Földtani Társulat elnöki teendőit 1850-től 1865-ig látta el. Hosszas betegeskedés után 1873. szeptember 19-én hunyt³⁹ el és szeptember 22-én a tápiószentmártoni református temető családi sírhelyén nyert végső nyugalomát.⁴⁰

Az „alapító atyák” közül három emlékét tehát sírjaik őrzik, kettő emlékhelyét azonban hiába keresnénk.

Marschan József 1850-ben tagja lett a Magyarhoni Földtani Társulat választmányának és megbízták őt, valamint Mikecz

sem vett részt. 1864. február 20-án hunyt el Besztercebányán. Ugyanabban az évben a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók X. Nagygyűlésén Marosvásárhelyen Kubinyi Ágoston javasolta, hogy Zipsernek állítsanak sír-emléket, amit a jelenlévők elfogadtak.³⁵ A mauthauseni gránitból lévő sírkő Kubinyi Ferenc közreműködésével, ügyintézése mellett elkészült³⁶ és ma is áll a besztercebányai evangélikus sírkertben.

Pettkó János 1852-ben (!) lépett be az egyesületbe.³⁷ Ugyanabban az évben a társulat megbízásából a Kis-Kárpátokban, a Fehér-hegységben, a Javorina-hegységben, valamint a Morva folyó mentén végzett kutatásokat. 1861-ben a szakkörök kedvezőtlenül fogadták akadémiai székfoglaló előadását. Az 1860-as évek végén látása megromlott, 1871-ben nyugalomba vonult. Később anyagi helyzete is megrendült. Mindezek hozzájárultak ahhoz, hogy fokozatosan elfordult a geológiától. Öreg korára őt és feleségét leánya és veje gondozta. Kezdetben együtt éltek az Alföldön (az

**Pettkó János
pozsonyi sírja**
([https://emlekhelyek.
csemadok.sk/](https://emlekhelyek.csemadok.sk/))

35 A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 1864. auguszt. 27. szombaton tartott X. Nagygyűlése első vagy megnyitó közgyűlési jegyzőkönyve. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 1864. Augustus 24-től–September 2-ig Maros-Vásárhelyt tartott X. Nagygyűlésének történeti vázlata és munkálatai. Emich Gusztáv, Pest, 1865. [23–35.] 34.

36 Kubinyi F. 1866. 14–15, 18–20.; Melléklet a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 1867-iki augusztus 12-én Rimaszombatban tartott XII. Nagygyűlésének megnyitó közgyűlési jegyzőkönyvéhez. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 1867. Augustus 12-től 17-ig Rimaszombatban tartott XII. Nagygyűlésének történeti vázlata és munkálatai. Emich Gusztáv, Pest, 1868. [40–71.] 69.

37 Lásd a 34. sz. jegyzetben idézett cikk 205. oldalát.

38 Pettkó J. 1884. 7–9.; Szinnyei J. X. 1905. 1084–1085.; Szabó T. 2001. 309.

39 Szinnyei J. VII. 1900. 371–373.

40 Debreczeni-Droppán Béla: Sírok és temetések. A Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatóinak végtisztessége. I. Folia Historica XXIX. 2013. [75–107.] 89–93.

Kubinyi Ágoston sírja Tápiószentmártonban (Debreczeni-Droppán Béla felvétele)

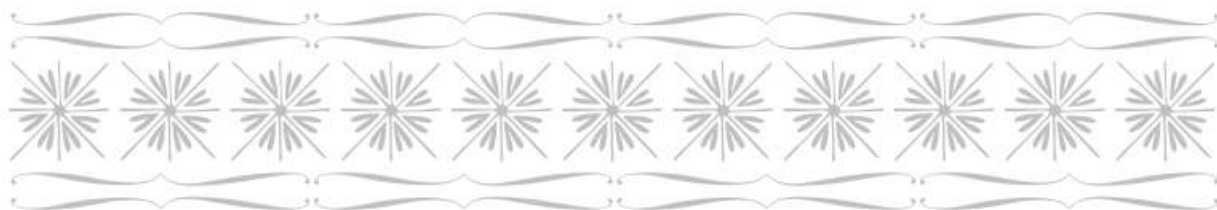
Andrást Buda és Pest környékének földtani vizsgálatával.⁴¹ Ezt követően szinte teljesen eltűnt a társulattól és a földtani közéletből, érdeklődése más irányokba fordult, például az aranymosás lehetőségeivel, valamint pénzügyi és bankkérdésekkel foglalkozott.⁴² 1872. október 18-án hunyt el Pesten. A (mai nevén) Fiumei Úti Sírkert 56. parcellája 18. sorának 41. számú sírjába temették.⁴³ Fényképe nem maradt ránk; végső nyughelye sincs már meg, mert felszámolták.

Kubinyi Ferencnek az 1850–1860-as években továbbra is rendszeresen napvilágot láttak különféle témájú tanulmányai,⁴⁴ részt vett a tudományos életben: rendszeresen látogatta a magyar orvosok és természetvizsgálók nagygyűléseit, 1850-től 1856-ig mint alelnök, 1865 és 1870 között pedig mint elnök részese volt a Magyarhoni Földtani Társulat irányításának,⁴⁵ Vahot Imrével 1853–1854-ben kiadta a *Magyarország és Erdély képekben* négy kötetét, 1862-ben Ipolyi Arnolddal és Henszlmann Imrével Konstantinápolyba utazott a törököktől visszakapott korvinák hazahozatala céljából⁴⁶ – és sorolhatnánk tovább érdemeit. 1874. március

28-án halt meg Pesten, 29-én temették el a (mai nevén) Fiumei Úti Sírkert 35-ös parcellája 2. sorának 140. sírhelyén.⁴⁷ Ezt a sírt is felszámolták.

A Honismereti Szövetség 2023-ban hivatalosan kezdeményezte a Nemzeti Örökség Intézeténél (NÖRI) Kubinyi Ferenc jelenlegi nyughelyének megkeresését. Eredményes kutatás esetén egy újbóli végtisztesség megadásával talán lemoshatnánk valamennyit abból a gyalázatból, amelyet a reformkori politikus, a tudós akadémikus, több tudományág egyik hazai megalapítója földi maradványaival szemben valamikor valakik elkövettek...

Hála József

41 Kováts Gy. 1852. 8, 9.

42 Szinnyei J. VIII. 1902. 697–698.; Zsámboki L. 1983. 251.; H.: Marschan úr arany-röpirata. Pesti Napló IX. 1958. 99–2485. sz. [2.]

43 Főkönyv 1872–73. 155. Fiumei Úti Sírkert Nemzeti Emlékhely, Temetőiroda, Irattár.

44 Szinnyei J. VII. 1900. 379.; Kecskeméti T. 2014. 288–290.

45 Kubinyi Ferenc: A magyarhoni földtani társulat 16 évi működéséről szóló jelentés. A Magyarhoni Földtani Társulat Munkálatai III. 1867. 46–61.

46 Szinnyei J. VII. 1900. 378–381.

47 Főkönyv 1874. 49. Fiumei Úti Sírkert Nemzeti Emlékhely, Temetőiroda, Irattár.